

DOCTORAATSONDERZOEK - DOCTORATS

HANS VANGRUNDERBEER

Jumping from gymnastics to science? Processes of academic and professional profile keeping within the university field of physical education in Belgium

KU Leuven, Onderzoeksgroep Sport- & Bewegingsbeleid, 2013. Promotor : Pascal Delheye; copromotor : Geert Vanpaemel.

In 1908 werd aan de Rijksuniversiteit in Gent het *Institut supérieur d'Éducation physique* opgericht, zijnde het eerste universitaire instituut ter wereld waar studenten de wetenschappelijke graden van kandidaat, licentiaat én doctor in de lichamelijke opvoeding konden behalen. Vandaag, meer dan honderd jaar na die vroege institutionalisering, voorzien zes Belgische universiteiten in opleiding, onderzoek en dienstverlening binnen het domein van de sport- en bewegingswetenschappen. Zowel op nationaal als internationaal niveau lijkt dat domein merkwaardig genoeg niet over een sterke erkenning en unieke identiteit te beschikken, maar te worden gekarakteriseerd door processen van fragmentatie en uitholling. In dit doctoraatsmanuscript wordt de wijze bestudeerd waarop het domein van de lichamelijke opvoeding, sport- en bewegingswetenschappen door deze universitaire instituten op professioneel en academisch vlak werd geprofileerd. Essentieel daarbij is de vraag of de veranderende professionele en academische profielen door de universitaire instituten ook werden 'bewaakt'. Slaagden zij erin om hun vooropgestelde profielen ingang te doen vinden binnen het beroepsveld enerzijds en de academische gemeenschap anderzijds? De verworven inzichten uit deze studie betreffende de complexe processen van academische en professionele profiel-

bewaking binnen het domein van de sport- en bewegingswetenschappen dragen bij tot de historiografie van wetenschappelijke disciplinevorming. Daarnaast laat deze studie toe om beleidsmatig georiënteerde conclusies voor het domein van de sport- en bewegingswetenschappen te formuleren vanuit de kennis van het verleden.

De universitaire institutionalisering van lichamelijke opvoeding in 1908 binnen het *Institut supérieur d'Éducation physique* (ISEP), dat werd aangehecht binnen de Faculteit Geneeskunde van de Rijksuniversiteit in Gent, ging gepaard met een wetenschappelijke migratie van geneesheren naar het nieuwe academische specialisme 'lichamelijke opvoeding'. Die geneesheren, genaamd Jules De Nobeles en Florent Gommaerts, waren fysiotherapeuten die eerder al naam hadden gemaakt binnen het Institut de Physiothérapie binnen diezelfde Faculteit Geneeskunde, waar Zweedse medische gymnastiek als middel tot curatieve genezing werd aangewend. Hoewel het doorvoeren van wetenschappelijk onderzoek als één van de kerntaken van het ISEP werd vooropgesteld in het Koninklijk Besluit van 30 juni 1908, kwam van de uitbouw van een eigen academisch profiel weinig terecht. De betrokken geneesheren-fysiotherapeuten die dergelijke disciplinevorming dienden te bestendigen, bouwden (logischerwijze) voort op hun eerder verworven onderzoeksexpertise binnen het domein fysiotherapie, met inbegrip van mechanotherapie, radiologie en radiografie. Hun publicaties hadden maar een beperkte relevantie voor en impact binnen het domein van de lichamelijke opvoeding, waardoor een eigen *body of knowledge* voor dit nieuwe universitaire specialisme tijdens deze eerste decennia aan het ISEP niet tot ontwikkeling

werd gebracht. Ook de praktijkdocenten en -assistenten lieten na om onderzoek met betrekking tot lichamelijke opvoeding door te voeren. Al hun aandacht ging daarentegen uit naar de vorming van universitair geschoolde leerkrachten via de Zweedse pedagogische gymnastiekmethode, maar van bewaking van dat professionele profiel binnen het beroepsveld was in dit stadium nog geen sprake. Onder de betrokken universitaire actoren kwam dus een soort intern schisma tot uiting: de uitbouw van het professionele profiel werd aanzien als verantwoordelijkheid van de praktijkdocenten -en assistenten, terwijl het ontwikkelen van een academisch profiel niet tot hun directe bezorgdheid behoorde en ook niet tot dat van de leidinggevende instituutspassanten, die als geneesheren-fysiotherapeuten focusten op de academische bewaking van 'hun' domein fysiotherapie. Zorg voor de uitbouw en bewaking van een eigen academisch profiel voor lichamelijke opvoeding, laat staan van een professioneel profiel, was hen vreemd. Wisselwerking tussen professionele en academische profielbewaking was dan ook onbestaande tijdens deze periode.

Het gebrek aan profielbewaking, wat destijds wel gedeeltelijk werd gerealiseerd door het *Institut militaire d'Éducation physique*, leidde ertoe dat het voortbestaan van lichamelijke opvoeding tijdens de jaren 1920 meermaals in vraag werd gesteld binnen de Rijksuniversiteit in Gent. De bevoogding door geneeskunde resulteerde begin jaren 1930 echter tot universitaire remediëring van het academische en professionele profiel voor lichamelijke opvoeding in plaats van universitaire verwijdering ervan. Aan het instituut in Gent en de drie nieuw opgerichte universitaire instituten in Luik,

Brussel en Leuven trad een wetenschappelijke migratie op waarbij de twee geneesheren-fysiotherapeuten werden opgevolgd door zeven geneesheren-fysiologen, genaamd Paul Van Uytvanck en Joseph Meulemans (Rijksuniversiteit in Gent), Lucien Brouha en Frans Vandervael (Rijksuniversiteit in Luik), Albert Govaerts en Paul Spehl (ULB) en Pierre-Paul De Nayer (UCL/KUL). De professionele profielverandering van 'leerkracht' naar 'gezondheidsbewaker in onderwijs- en sportsector' ging gepaard met een nieuw academisch profiel, waarbij het domein van de curatieve geneeskunde werd verlaten voor de ontwikkeling en institutionalisering van lichamelijke opvoeding als horende bij het domein van de preventieve geneeskunde/sportgeneeskunde. Zowel het vernieuwde academische als professionele profiel kreeg door dezelfde geneesheren-fysiologen vorm, waardoor het eerder aanwezige interne schisma gedeeltelijk en weliswaar tijdelijk naar de achtergrond verdween. De uitbouw van een eigen academische en professionele identiteit werd niet bewerkstelligd waardoor begin jaren 1940 opnieuw het opleiden van leerkrachten als beroepsfinaliteit naar voren werd geschoven. Via het medium van de Zweedse gymnastiekmethode en het afleveren van universitair gediplomeerde leerkrachten en rijksinspecteurs voor het beroepsveld slaagden de rijksinstituten erin om tot eind jaren 1960 aan pedagogische profielbewaking te doen.

Tijdens de laatste decennia van de twintigste eeuw waren zowel het professionele als academische profiel voor lichamelijke opvoeding sterk aan verandering en diversificatie onderhevig. Het traditionele pedagogische profiel werd inhoudelijk bijgestuurd, waarbij sportpractica in de plaats van de Zweedse

gymnastiek kwamen en het professionele profiel werd uitgebreid naar het vormen van sporttrainers, fitnessinstructeurs, sportmanagers, outdoor-monitoren, begeleiders van aangepaste bewegings- en sportactiviteiten en bewegingscoaches. De diversificatie inzake professionele profilering heeft aan de universitaire instituten niet geleid tot professionele profielbewaking aangezien de professionele identiteit van deze professionals in het werkveld niet samenviel met de universitair beoogde profilering en ook het beantwoorden aan dergelijk universitair professioneel profiel niet noodzakelijk was voor het uitoefenen van dergelijke beroepen. Naast het professionele profiel was ook het academische profiel voor lichamelijke opvoeding tijdens deze recente periode aan verandering en diversificatie onderhevig. Vanaf de jaren 1970 werden geleidelijk aan nieuwe sportwetenschappelijke onderzoekslijnen in het leven geroepen, zoals biomechanica, kinantropometrie, motorisch(e) leren/controle, trainingsleer, sportsociologie, etc. Deze interne 'wissel van de wacht' en diversificatie van het academische profiel voor lichamelijke opvoeding tijdens de laatste decennia van de twintigste eeuw leidde echter niet tot een sterke academische identiteit voor het vakgebied lichamelijke opvoeding/bewegingswetenschappen op Belgische bodem. Zo ontbreekt het momenteel nog steeds aan een interne consistentie inzake het academische profiel op intra- en interuniversitair vlak, wat zich weerspiegelde in een voortdurende bijstelling van structuren (faculteiten, departementen, afdelingen en onderzoeksgroepen) en disciplinaire naamgeving van het vakgebied (lichamelijke opvoeding, kinantropologie, sportwetenschap(en), kinesio- en bewegingswetenschap(en), gezondheidswetenschap(en), *scien-*

ce(s) de la motricité, éducation physique, etc.). Bovendien zijn de universitaire instituten er noch in geslaagd om een eigen wetenschappelijk actieveld af te bakenen, noch om eigen doelstellingen toe te eigenen die niet door andere universitaire profielbewakers worden betwist. De uitkristallisering van verschillende nieuwe onderzoekslijnen binnen het domein van de bewegingswetenschappen tijdens de laatste decennia, heeft er weliswaar toe geleid dat nieuwe docenten deels vanuit de pool van afgestudeerden van de eigen instituten werden gerekruteerd, maar een gedeelde 'body of knowledge' werd daarbij niet bewerkstelligd. Integendeel, het toegenomen belang van en inzet voor academische profielbewaking heeft geleid tot fragmentatie, waarbij het domein van de bewegingswetenschappen niet transdisciplinair, maar multidisciplinair tot ontwikkeling werd gebracht. Indien het domein van de bewegingswetenschappen zichzelf universitair wenst te handhaven, lijkt het essentieel om zowel in te zetten op professionele als academische profielbewaking, waarbij de afbakening van een eigen maatschappelijk en wetenschappelijk actieveld het domein in staat moet stellen om zichzelf te financieren en dus legitimeren.

